

Wróbel, Piotr

"Der loyaltätskonflikt des deutschen Offizierkorps in der Revolution 1918-1920", Ekkehart P. Guth, Frankfurt am Main [etc.] 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/4, 834-835

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Szkice z historii socjologii polskiej, praca zbiorowa pod redakcją Kazimierza Z. Sowy, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1983, s. 428.

Związki socjologii polskiej z tradycją narodową, aktywność myśli socjologicznej wobec problemów nurtujących naród — oto punkt wyjścia rozważań przedstawianych w pracy napisanej przez uczniów i współpracowników prof. Pawła Rybickiego i zadedykowanej mu z okazji jubileuszu.

Autorzy stwierdzają, że polska socjologia akademicka — późno, ale za to silnie zinstytucjonalizowana, kierująca się ku problematyce uniwersalnej i wyraźnie ograniczająca swoje pole badań — niewiele ma cech tzw. szkoły narodowej. Kwestie szczególnie istotne dla społeczeństwa polskiego — problem narodu, tożsamości kulturowej oraz integralności i suwerenności politycznej — podejmowali natomiast niejednokrotnie przedstawiciele innych dyscyplin; w ten sposób rodzima myśl socjologiczna tworzyła się w znacznej mierze poza formalnymi granicami socjologii jako dyscypliny naukowej. Nie-akademickość oraz pozainstytucjonalny sposób powstawania tego bogatego przecież dorobku (od Józefa Supińskiego poczynając) odbiły się nader niekorzystnie na jego współczesnej znajomości. Nasi socjologowie chętniej sięgają do wzorów socjologii światowej, z polskiej zaś biorą to, co w istocie należy do nurtu światowego.

Celem omawianej pracy jest przynajmniej szkicowe przedstawienie sylwetek uczonych godnych, zdaniem autorów, uwagi, a zarazem najczęściej zapomnianych. Część pierwsza, poprzedzona tekstem omawiającym osiągnięcia naukowe P. Rybickiego i krótkim wprowadzeniem w tematykę całego zbioru, poświęcona została socjologom o orientacji pozytywistycznej (Józefowi Supińskiemu, Zygmuntowi Herzyngowi, Leonowi Winiarskiemu, Erazmowi Majewskiemu, Bronisławowi Wróblewskiemu). W części drugiej prezentowani są przeciwnicy podejścia pozytywistycznego (Feliks Koneczny, Jan Karol Kochanowski-Korwin, Feliks Miynarski, Władysław Grabski, Józef Chałasiński — ten ostatni jest chyba jedynym znanym szerzej obecnie spośród bohaterów tomu). Część trzecia omawia dorobek inicjatorów różnego rodzaju badań szczegółowych (ks. Aleksander Wóycicki, Zofia Daszyńska-Golińska, Stanisław Rychliński, Władysław Okiński, Zygmunt Mysłakowski, ks. Franciszek Mirek). Kończą pracę streszczenia angielskie, francuskie i włoskie.

Pomijając już inne jej atuty, przyznać trzeba, że świeżość tematu przysparza pracy wiele wartości. Jednocześnie jednak wypada się zastanowić, czy zapomnienie niektórych z omawianych postaci nie było stanem naturalnym. W części przypadków interesujący dla współczesnego odbiorcy może być w największym stopniu oryginalny sposób schodzenia na manowce. Wszystko to znakomite świadectwa swojego czasu, rzadko kiedy jednak część trwałego dorobku myśli polskiej.

T. K.

Ekkehart P. Guth, *Der Loyalitätskonflikt des deutschen Offizierkorps in der Revolution 1918—20*, „Europäische Hochschulschriften”. Reihe III — „Geschichte und ihre Hilfswissenschaften”, Peter Lang, Frankfurt am Main—Bern—New York 1983, s. 256.

W rozważaniach nad rewolucją 1918 roku w Niemczech zwraca się zazwyczaj uwagę na postawy i podziały ugrupowań rewolucyjnych. Znacznie rzadziej analizuje się koncepcje i wewnętrzne granice, które dzieliły obóz kontrewolucji. Jedną z jego głównych części, oddziaływującą później stale na sytuację polityczną w Republice Weimarskiej, był korpus oficerski. Ekkehart P. Guth, historyk i oficer Bundeswehry, przedstawia reakcje i działania oficerów w najbardziej konflikto-

wych momentach lat 1918—1920, docieka jak na postawy wojskowych wpływało poczucie lojalności i honoru z jednej, a względy praktyczne, potrzeba chwili i nacisku nowej władzy z drugiej strony. Rozpoczyna od reakcji najwyższego dowództwa na cesarski plan wojskowego stłumienia rewolucji i od ucieczki Kaisera. Przedstawia podzielone opinie i odmienne rozkazy dowodzących, niezdecydowanych, czy strzelać do demonstrujących w Berlinie, jaką politykę prowadzić wobec Rady Pełnomocników Ludowych, czy wykorzystać wracające do stolicy wojska i przeprowadzić antyrepublikański zamach stanu. Działania armii wymierzone w rewolucję utrudniały właśnie głębokie podziały korpusu oficerskiego — tradycyjne i nowopowstałe w ramach opisywanej przez autora polityzacji oficerów. Guth przedstawia narastanie wewnętrznych konfliktów w wojsku wokół warunków pokoju, Freikorpsów, interwencji na Litwie i Łotwie, puczu Kappa. Opisuje wydarzenia integrujące i rozbijające armię, wiążące ją z nowym rządem i pogłębiające przepaść między oficerami a działaczami stojącą u władzy SPD.

Książka powstała pod naukową opieką prof. W. J. M o m m s e n a lecz robi wrażenie nierównej. Wiele nowych informacji i refleksji wnoszą dwa pierwsze rozdziały dotyczące wydarzeń końca 1918 roku, powstałe w oparciu o dogłębną analizę źródeł, najczęściej spuścizn po wyższych dowódcach z tego okresu. Trzy pozostałe rozdziały oparte zostały głównie o literaturę i nie wychodzą poza jej dotychczasowe ustalenia.

P. W.

Stanislav B i m a n, Jaroslav M a l i ř, *Kariéra učitele tělocviku, Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem 1983, s. 373.*

Pod nieco zagadkowym dla czytelnika polskiego tytułem, podyktowanym chyba handlowymi interesami wydawnictwa, ukazała się solidna biografia Konrada Henleina, smutnej pamięci nacjonalistycznego działacza niemieckiej mniejszości w Czechosłowacji, który wniósł pewien wkład w katastrofę Republiki na jesieni 1938 r.

Wprawdzie forma edytorska obliczona została na szerszy krąg czytelników zainteresowanych nie tyle historią, ile wszelkimi opowieściami biograficznymi, jednak praca zasługuje na uwagę także zawodowych historyków oraz wszystkich, którzy bardziej na serio interesują się dziejami najnowszymi. Obydwaj autorzy wykorzystali liczne materiały archiwalne, o czym przekonać się można tylko z krótkiej i ogólnikowej informacji na ostatnich stronach. Wymieniają tam akta przechowywane w centralnych i regionalnych archiwach czechosłowackich oraz w archiwum poczdamskim w NRD. Prawdopodobnie względy na popularny charakter edycji spowodowały, że książkę pozbawiono całkowicie przypisów, co stało się z wielką stratą dla czytelników. Nie mniej każdy historyk może zorientować się przynajmniej w przybliżeniu podczas lektury, że wskazanie przez autorów dokumenty posłużyły nie tylko ozdobie, lecz rzeczywiście stały się podstawą źródłową pracy. Oprócz tego spotkać można dane zaczerpnięte z prasy (bardzo ważne dla poznania metod agitacji partii Henleina oraz niektórych innych zagadnień), jak również z innych publikacji. Interesującym — nie tylko niefachowych czytelników — uzupełnieniem są liczne ilustracje.

O Henleinie i jego partii pisano już wiele, zarówno w Czechosłowacji, jak poza jej granicami. Dość często zrozumiałe emocje polityczne autorów prowadziły do nader uproszczonych ocen i wniosków. W niemieckich kołach rewizjonistycznych pojawiały się próby rehabilitacji tego polityka, który przyczynił się nie tylko do tragedii Czechosłowacji, lecz także do dramatu niemieckiej mniejszości zamieszku-